

Hugo von Hofmannsthal

ELEKTRA

Tragedie in een bedrijf (1904)

Vertaling Tom Kleijn

Dramatis Personae

KLYTAIMNESTRA

ELEKTRA *en*

CHRYSOTHEMIS, *dochters*

AEGISTHOS

ORESTES

DE VOOGD VAN ORESTES

DE VERTROUWELINGE

DE SLEEPDRAAGSTER

EEN JONGE DIENAAR

EEN OUDE DIENAAR

DE KOK

DE OPZICHTSTER

DE DIENARESSEN

De binnenplaats, begrensd door de achterkant van het paleis en lage gebouwen waarin de dienaren wonen. Links voor Dienaressen bij de waterput. Onder hen de Opzichtster.

EERSTE (*die haar waterkruik optilt*).

Waar blijft Elektra?

TWEEDE

Het is toch haar uur,
het uur waarop ze om haar vader jammert
dat alle muren galmen.

Elektra komt uit de al donkere gang gerend. Ze draaien zich allemaal naar haar om. Elektra springt terug als een dier naar zijn schuilplaats, een arm voor haar gezicht geslagen.

EERSTE

Hebben jullie gezien, hoe ze naar ons keek?

TWEEDE

Zo giftig als een wilde kat.

DERDE

Laatst lag ze te kreunen –

EERSTE

Altijd als de zon laag staat, ligt ze te kreunen.

DERDE

Toen waren we met ons tweeën
en kwamen te dicht bij haar –

EERSTE

Ze kan er niet tegen, als je haar aankijkt.

DERDE

Ja, we kwamen te dicht bij haar.
Toen viel ze als een kat naar ons uit.
‘Weg, vliegen!’ schreeuwde ze, ‘weg!’

VIERDE

‘Aasvliegen, weg!’

DERDE

‘Niet op mijn wonden gaan zitten!’
en ze sloeg naar ons met een bos stro.

VIERDE

‘Aasvliegen, weg!’

DERDE

‘Niet het zoete van mijn smart wegvreten.
Niet het schuim van mijn krampen likken.’

VIERDE

‘Verdwij, maak dat je wegkomt’, schreeuwde ze ons na.
‘Vreet vet en vreet zoet en kruip in bed met jullie kerels’
schreeuwde ze, en die –

DERDE

ik ging er tegenin –

VIERDE

die gaf haar antwoord!

DERDE

Ja: ‘Als je honger hebt’, antwoordde ik,
‘dan eet jij ook’, toen sprong ze overeind met een blik
die doden kon, strekte haar vingers als klauwen naar ons uit
en schreeuwde: ‘Ik breng’, schreeuwde ze, ‘een gier groot
in mijn lichaam.’

TWEEDE

En jij?

DERDE

‘Daarom hang je ook altijd rond’ zei ik terug,
‘op plekken waar aaslucht hangt en waar je
naar een oud lijk kunt scharrelen!’

TWEEDE

En wat zei ze toen?

DERDE

Ze jammerde alleen en wierp zich weer in haar hoek.

Ze zijn klaar met water scheppen.

EERSTE

Dat de koningin zo’n demon in haar huis en hof
zijn gang laat gaan.

TWEEDE

Haar eigen kind!

EERSTE

Als ze mijn kind was, ik hield haar, ik – bij God! –
ik hield haar achter slot en grendel.

VIERDE

Vind je dat ze niet hard genoeg voor haar zijn? Zetten ze
niet haar bak met eten bij de honden neer? (*zacht.*) Heb jij
nooit gezien hoe de heer haar sloeg?

VIJFDE (*een heel jonge, met bevende opgewonden stem.*)

Ik zou me aan haar voeten willen gooien en ze kussen.
Is ze niet een koningskind en wordt toch zo vernederd! Ik
zou haar voeten willen zalven en ze met mijn haren drogen.

OPZICHTSTER

Naar binnen met jou! (*Geeft haar een duw.*)

VIJFDE

Er bestaat niets koninklijker op de wereld dan zij. Ze ligt
in lompen op de drempel, maar niemand (*schreeuwt*)
niemand hier in huis verdraagt haar blik!

OPZICHTSTER

Naar binnen! (*Duwt haar in de openstaande lage deur
links voor.*)

VIJFDE (*klampt zich vast aan de deurpost.*)

Jullie allemaal zijn het niet waard de lucht in te ademen
die zij ademt! O, kon ik jullie allemaal maar aan jullie strot
in het donker van een schuur zien hangen om datgene wat
jullie Elektra hebben aangedaan!

OPZICHTSTER (*slaat de deur dicht, gaat er dan met de rug
tegen aan staan.*)

Horen jullie dat? Wij, Elektra aangedaan! Die het eigen eten
van onze tafel smet, toen men haar beval met ons te eten,
die voor onze ogen alles uitspooog en ons teven noemde.

EERSTE

Wat? Ze zei: ‘Geen hond kan men vernederen tot
waarvoor wij zijn afgericht: dat we met water en met steeds
opnieuw vers water het eeuwige bloed van de moord van de
planken spoelen –’

DERDE

‘en de schande’, zei ze, ‘de schande, die zich overdag en
‘s nacht vernieuwt, de hoek in vegen ...’

EERSTE

‘ons lichaam’, schreeuwt ze, ‘staat stijf van het vuil,
waaraan we dienstbaar zijn.’

Ze dragen hun kruiken het huis in links.

OPZICHTSTER (*die de deur voor hen heeft opengedaan.*)

En wanneer ze ons met onze kinderen ziet,
schreeuwt ze: ‘Niets kan zo vervloekt zijn, niets,
als kinderen die wij als teven op de trap, uitglijdend in het
bloed, hier in dit huis ontvangen hebben en gebaard.’
Zegt ze dat of niet?

DE DIENARESSEN (*reeds binnen*).

Ja! ja!

DE ENE (*binnen*).

Ze slaan me!

De Opzichtster gaat naar binnen. De deur valt dicht.

*Elektra komt uit het huis. Ze is alleen met de vlekken rood licht,
die door de takken van de vijgenboom schuin over de vloer en op
de muren vallen, als bloedvlekken.*

ELEKTRA

Alleen! Ai, helemaal alleen. Vader is weg,
teruggejaagd naar zijn koud ravijn.
(*Tegen de bodem.*)
Waar ben je, vader? Heb je geen kracht meer
om je gezicht naar mij omhoog te slepen?
Het is het uur, ons uur is het!
Het uur waarop ze je geslacht hebben,
jouw vrouw en hij die met haar in één bed,
in jouw koninklijke bed, slaapt.
Ze sloegen je dood in bad, je bloed
liep over je ogen, en het bad
dampte van je bloed, toen greep hij jou,
de lafaard, bij je schouders, trok je
de kamer uit, je hoofd het eerst,
je benen slepend er achteraan: jouw oog,
het starre, open oog, keek naar binnen, in het huis.
Zo kom je terug, zet voet voor voet
en staat in een keer daar, je ogen alle twee

wijd open, en met een koninklijke band
van purper omgebonden die zich voedt
uit de open wonde in je hoofd. Vader!
Ik wil je zien, laat me vandaag niet alleen!
Gewoon zoals gisteren, als een schaduw, daar
in de hoek van die muur, vertoon je aan je kind!
Vader! Jouw dag zal komen! Van de sterren
stort al de tijd omlaag, zo zal het bloed
uit honderd kelen storten op jouw graf!
Zo als uit omgegooide kruiken zal het
uit de vastgebonden moordenaars vloeien,
als marmeren kruiken zullen om je heen
de naakte lichamen van al hun helpers zijn, van
mannen en van vrouwen, en in één stortvloed, een
gezwollen beek zal het leven van hun leven
uit hen stromen – En voor jou slachten we
de paarden die in huis zijn, we drijven
ze tezamen voor je graf, en ze vermoeden
de dood en hinniken in de dodenlucht
en sterven. En voor jou slachten we de honden,
want zij zijn de worp en de worp van de worp
van hen die met jou gingen jagen, van hen
die je voeten likten, naar wie jij brokken wierp,
daarom moet hun bloed vergoten worden,
om jou van dienst te zijn, en wij, jouw bloed,
je zoon Orestes en je dochters, wij drieën,
wanneer dit allemaal is volbracht en purperen
tenten opgeslagen zijn van de damp
van het bloed die naar de zon opstijgt,
dan dansen wij, jouw bloed, rondom jouw graf,
en over lijken zal ik hoog mijn knieën
tillen, stap na stap, en zij die mij zo
dansen zien, ja, die mijn schaduw
al van ver zo dansen zien,
die zullen zeggen: voor een grote koning
wordt daar een schitterend feest gevierd
door zijn vlees en bloed, en gelukkig is wie
kinderen heeft, die om zijn hoge graf
zulke koninklijke zegedansen dansen!

CHRYSOTHEMIS (*de jongere zus staat in de deuropening. Ze kijkt angstig naar Elektra, roept zacht*).

Elektra!

Elektra krimpt ineen, zoals de slaapwandelaar die zijn naam hoort roepen. Ze wankelt. Ze kijkt om zich heen, alsof ze niet meteen weet waar ze zich bevindt. Haar gezicht vertrekt wanneer ze de angstige uitdrukking op het gezicht van haar zus ziet. Chrysothemis staat tegen de deur gedrukt.

ELEKTRA

Ah, dat gezicht!

CHRYSOTHEMIS

Voel je zo'n haat voor mijn gezicht?

ELEKTRA

Wat wil je? Praat, spreek, stort je hart uit,
ga dan en laat me met rust!

CHRYSOTHEMIS (*heft haar handen alsof ze haar zuster afweert.*)

ELEKTRA

Waarom hef jij je handen?
Zo hief vader zijn beide handen,
toen viel de bijl naar beneden en spleet
zijn vlees. Wat wil je, dochter van mijn moeder?

CHRYSOTHEMIS

Ze zijn iets vreselijks van plan.

ELEKTRA

Die twee wijven?

CHRYSOTHEMIS

Wie?

ELEKTRA

Wel, mijn moeder en dat andere wijf, die lafaard.
Ja, Aigisthos, de dappere sluipmoordenaar, hij
die heldendaden alleen in bed verricht.
Wat zijn ze dan van plan?

CHRYSOTHEMIS

Ze gooien je in een toren, waarin je het licht
van de zon en maan niet meer zult zien.

ELEKTRA (*lacht*).

CHRYSOTHEMIS

Ze doen het, ik weet het, ik heb het gehoord.

ELEKTRA

Volgens mij heb ik het ook gehoord.
Was het niet aan tafel, zo bij het dessert?
Dan verheft hij graag zijn stem en schept wat op,
ik wed dat het goed is voor zijn spijsvertering.

CHRYSOTHEMIS

Niet aan tafel. Niet om op te scheppen.
Hij en zij alleen bespraken het.

ELEKTRA

Alleen? Hoe heb jij het dan kunnen horen?

CHRYSOTHEMIS

Aan de deur, Elektra.

ELEKTRA

Maak geen deuren open in dit huis!
Onderdrukt gehijg, bah! en gerochel van gewurgden,
niets anders is er in die kamers. Blijf weg
van de deur, waarachter je gesteun hoort:
ze zijn niet altijd iemand aan het doden,
soms zijn ze ook alleen maar samen!
Maak geen deuren open! Sluip niet rond.
Blijf op de grond zitten en smeeke hel en
verdoemenis af over haar en hem.

CHRYSOTHEMIS

Ik kan niet in het donker zitten staren
zoals jij. Ik heb een vuur in mijn borst,
het jaagt me steeds maar door het huis,
in geen enkele kamer houd ik het uit, ik ren
van de ene drempel naar de andere, ach!
Trap op, trap af, het lijkt alsof het naar me roept,
en ben ik er, dan staart een lege kamer
mij aan. Ik ben zo bang, mijn knieën
knikken dag en nacht, het is alsof mijn keel is
dichtgesnoerd, ik kan niet eens meer huilen,
alles is als steen! Zusje, heb medelijden!

ELEKTRA

Met wie?

CHRYSOTHEMIS

Jij bent het, die mij met ijzeren klemmen
aan de bodem vastklinkt. Was jij er niet,
dan lieten ze ons gaan. Was jouw haat er niet,
jouw slapeloos ontembaar hart,

waarvoor ze bang zijn, dan lieten ze
ons toch uit deze kerker gaan, zusje!
Ik wil naar buiten! Ik wil niet iedere nacht
tot aan mijn dood hier slapen! Voor ik sterf,
wil ik ook leven! Kinderen wil ik hebben,
voordat mijn lichaam is verwelkt. Al was het een boer
die ze me geeft, kinderen wil ik voor hem
baren en ze met mijn lichaam verwarmen
in koude nachten, wanneer de storm de hut
door elkaar schudt! Maar dit verdraag ik niet langer,
hier rond te hangen bij de knechten
en toch niet bij hen te horen, opgesloten
met mijn doodsangst dag en nacht!
Hoor je me? Praat tegen me, zusje!

ELEKTRA

Arm schepsel!